

De Vogelwerkgroep (in casu de veldwerkcommissie) streeft naar samenwerking met (natuur-)beherende instanties. Een relatie als opdrachtgever en opdrachtnemer dient echter voorkomen te worden.

Verder wil de veldwerkgroep graag ook op de hoogte blijven van onderzoek in de regio dat niet onder de vlag van de VWG gedaan wordt. Ook hier is samenwerking mogelijk.

Bij dit alles is voorts van belang dat gestreefd wordt naar een optimale samenwerking met de overige commissies binnen de VWG.

### **Tenslotte**

De veldwerkcommissie is zich ervan bewust dat het realiseren van haar doelstellingen alleen mogelijk is met de medewerking van vele gemotiveerde tellers.

*Veldwerkcommissie, Abrahamse, Hin, Van Holland, 2011*

## **Nozeman's opvolgers;**

**Temminck (1820-1858), van Wickevoort**

**Crommelin (1830-1891) en Schlegel (1858-1884)**

---

*C. van Deursen*

Na de verschijning van Nozeman's "Nederlandsche Vogelen" (Fitis 46, nummers 2 en 3) duurde het ongeveer een halve eeuw voor er sprake was van een sterke opleving van de vaderlandse ornithologie. Vogelkunde was toen nog vooral het domein van een toegewijde groep, vaak beter gesitueerde, wetenschappers in musea en gelijke instituten in binnen- en buitenland. Vogels en zoogdieren, maar ook ongewervelden, werden lang door de goegemeente als rariteiten bekeken en dienovereenkomstig behandeld en bewaard in kabinetten. Daarom was de 19e eeuw dé grote doorbraak op het gebied van biologie en vooral vanwege de studie van zoogdieren en vogels.

Die trend was feitelijk al door Nozeman en tijdgenoten ingezet en Coenraad Jacob Temminck behoorde zeker tot de latere Nederlandse gangmakers. Zijn vrije tijd besteedde hij geheel aan de ornithologie en uitbreiding van zijn vader's diercollectie. De Temminck's waren zo gefortuneerd dat Coenraad Jacob niet per se behoefde werken. Hij was naast verzamelaar ook zeer geïnteresseerd in de wetenschappelijke kant van de ornithologie. Die interesse was, naar eigen zeggen, door Francois Levillant (1753-1824) gewekt. Hij was de zoon van de Franse consul in Paramaribo en ging werken voor de VOC in Kaap de Goede Hoop. Van daaruit maakte hij reizen naar onder meer Namaqualand en het gebied van de Oranjerivier.

Zijn Afrikaanse reisverslagen, voorzien van fraaie illustraties, behoorden toen tot het neusje van de natuurwetenschappelijke zalm. Tijdens zijn huwelijksreis (hij trouwde op 3 april 1804 met Dionysia Catharina Cau) bracht Temminck een half jaar door in Offenbach bij de toen bekende Duitse arts, plantkundige en ornitholoog Bernhard Meijer (1767-1836). Die stichtte een farmaceutische onderneming, verdiende daarmee een fortuin en kon zich geheel aan natuurlijke geschiedenis wijden. Hij was ook mede-auteur met Johann Wolf (1765-1824) van de *Naturgeschichte der Voegel Deutschlands* (1805) en van het *Taschenbuch der Deutschen Vogelkunde* (1810), de eerste vogelgids van Duitsland!

Ook legde Temminck contacten met andere ornithologen tijdens zijn verschillende Europese reizen. In 1806 verliet hij het ouderlijk huis en vestigde zich aan de Amsterdamse Herengracht, bij de Leidse Gracht. Zijn hele collectie vogels werd daarin ondergebracht. Het huis was veel kleiner dan dat van zijn vader en werd “zoo zeer met opgezette vogels gevuld, dat zelfs zolder, gang en portalen deelen van het Museum bevatten”. Tussen 1807 en 1818 publiceerde Temminck enkele beroemde werken, die zijn faam als ornitholoog bevestigden, zoals blijkt uit de erelidmaatschappen van buitenlandse natuurhistorische verenigingen die hij in die periode verwierf (1 Russisch, 3 Duitse, 1 Frans en 1 Zwitsers). Hij schreef onder meer het boek *Manuel d'ornithologie, ou Tableau systematique des oiseaux qui se trouvent en Europe* (1815), dat jarenlang toonaangevend was door de informatie over Europese vogels. Ook verscheen tussen 1813 en 1817 *Histoire naturelle générale des Pigeons et des Gallinacées*.



C.J. Temminck

Bij Koninklijk Besluit van 9 augustus 1820 werd Temminck directeur van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie (1820-1858), op voorwaarde dat hij zijn collectie aan het Museum schonk. Dat Temminck inderdaad de juiste man voor “zijn” Rijksmuseum was, bewees de geschiedenis. (Fitis 46-2-2). In dat jaar begon Temminck met de publicatie van *Nouveau Recueil de Planches coloriées d'Oiseaux*, de beschrijving van een vogelcollectie van zijn goede relatie, de Franse verzamelaar Guillaume Michel

Jerome Meiffren Laugier Baron de Chartrouse, die Temminck in Parijs leerde kennen. In 1820 werd op initiatief van Temminck de Natuurkundige Commissie opgericht die de natuurlijke historie van Nederlands Oost-Indië moest bestuderen en daar ook collecties moest vergaren voor het Rijksmuseum. De resultaten publiceerde Temminck in de

*Verhandelingen over de Natuurlijke Geschiedenis der Nederlandsche Overzeesche Bezittingen*. Mede door Temminck, werden de resultaten gepubliceerd van materiaal dat Philipp Franz von Siebold, in opdracht van het nieuwbakken Rijksmuseum, tussen 1823 en 1829 verzamelde in Japan, in de *Fauna Japonica* (1844-1850). Temminck onderhield nauw contact met de Duitse Alexander von Humboldt, een van de belangrijkste wetenschappelijke ontdekkingsreizigers uit die tijd. Von Humboldt was volgens Charles Darwin (1809-1882) zelfs de belangrijkste wetenschappelijke reiziger aller tijden. Mogelijk kende Von Humboldt de familie Temminck al toen hij in 1790 Nederland bezocht. In ieder geval bestaat er een uitgebreide briefwisseling tussen Temminck en Von Humboldt over de resultaten van diens verzamelreizen door Azië en Zuid-Amerika.

Een van Temminck's goede vrienden was de Haarlemse politicus Jan Pieter van Wickevoort Crommelin (1830-1891). Die gebruikte hun relatie door zijn vogels door preparateurs van het museum te laten opzetten. Daarna belandden ze in zijn privé-verzameling, die een heel belangrijke bijdrage leverde aan de kennis van de vogels en de vogelstand in onder meer Kennemerland. Van Wickevoort Crommelin verzamelde op de toen gangbare manier. De meeste van zijn vogels zijn namelijk geschoten door jagers, die hij vroeg om vogels, en liefst meer bijzondere, voor hem te schieten. Ook onder de vinkers was hij een bekende naam. Omdat Van Wickevoort Crommelin blind was had hij dus hulp van anderen nodig voor zijn collectie.

Destijds stuitte dat collectioneren niet op ethische bezwaren. Vogels waren onbeschermd en er was onvoldoende bekend wat er voor vogels in ons land voorkwamen. Verrekijkers waren geen gemeengoed, laat staan telescopen; er werd niet systematisch waargenomen, zoals nu wel gebeurt door duizenden actieve vogelaars die hun vogelobservaties doorgeven aan onder meer SOVON, DBA, Vogelnet en Waarneming.nl. Om er achter te komen wat er aan vogels in ons land leefde, was het nodig die in handen te krijgen en schieten was vrijwel de enige methode om exemplaren te bemachtigen.

Nadat ze opgezet in Van Wickevoort Crommelin's verzameling terechtwamen, kon hij ze in alle rust bestuderen, beschrijven en de kennis over de Nederlandse vogels geleidelijk aan helpen opbouwen. Ondanks zijn handicap, was deze onderzoeker destijds de grootste kenner van de inheemse avifauna. Hij herkende op gevoel welke soort hij in handen had en kon het onderscheid voelen tussen een Slechtvalk en een Boomvalk. Hij was vertaler en co-auteur van Alfred Brehm's "Het leven der vogels" (1866).

Toen hij overleed, werd zijn vogelcollectie aan het Leidse Rijksmuseum geschonken.